

Cumhuriyet'ten Günümüze İlk ve Ortaöğretimde Peygamber İnancı Öğretimi

Ramazan Gürsel

Çamlıca Yayınları, İstanbul 2020, 455 Sayfa, ISBN: 978-975-8646-93-7

(Kitap İncelemesi)

Abdulkadir Hira^a

İslam eğitimi dendiğinde akla ilk gelen İslam dinini temel inanç esaslarının öğretilmesidir. Bu esaslardan olan peygamberlere iman da din eğitiminin önemli konularından biri olmuştur. Peygamberler; Allah'tan vahiy yoluyla aldıkları ilahi bilgileri tebliğ etmek, muhataplarını dine çağırarak görevlendirilen, yüksek vasıflı kimselerdir.¹ Buradan hareketle dinin öğrenilmesi noktasında peygamberleri tanımak, onların hangi vasıflara haiz olduklarını bilmek eğitimde kritik bir önem taşımaktadır. Zira peygamber hem iman hem ibadet hem de ahlak konularında muhataplara “örnek model” olsun diye özel olarak seçilmiş kimsedir. Özellikle peygamberlerin “örnek model” olması din eğitimi açısından da çok değerlidir. Nitekim din eğitimi: “Bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme denemeleri süreci”² şeklinde tanımlanır. Tanımda yer alan “istedik değişme meydana getirme” basamağında peygamberlerin örnek model olma rolü etkin bir şekilde kullanılabilir. Dolayısıyla yetişmekte olan nesle peygamber inancı doğru bilgiler ve etkili yöntemler ile anlatıldığında peygamber tasavvuru muhataplarda olumlu izler bırakacak, onları hedeflenen doğru davranışlara yönlendirecek, nihayetinde bu durum doğru bir din algısının oluşmasına da katkı sağlayacaktır. Kritiğini yaptığımız kitap, Cumhuriyetten günümüze din eğitimi kapsamında peygamber inancının ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde nasıl öğretildiği konusunu ele alan bir eserdir.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Dr. Öğretim Üyesi Ramazan Gürel tarafından kaleme alınan eser *Cumhuriyetten Günümüze İlk ve Ortaöğretimde Peygamber İnancı Öğretimi* olarak adlandırılmıştır. Kitap, önsöz ve girişten sonra üç ana bölüm, sonuç ve öneriler son olarak ekler bölümünden oluşmaktadır. Eser, Cumhuriyetten günümüze ilk ve ortaöğretim müfredat programları ve din dersi kitaplarında peygamber inancı öğretimini mahiyetini incelemeyi hedeflemektedir.

Giriş (s. 21-29) bölümünde araştırmanın problemi, yöntemi, kapsamı, sınırlılıkları ve ilgili literatürden bahsedilmektedir. Buna göre araştırmanın problemi; Cumhuriyetten günümüze ilk

^a Abdulkadir Hira, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü (Yüksek Lisans Öğrencisi). Email: abdulkadirhira@gmail.com
(Corresponding author)

¹ Yusuf Şevki Yavuz, “Peygamber”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/257.

² Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, (Ankara: Pegem Akademi, 2020), 23.

ve ortaöğretim müfredat programları ve ders kitaplarında peygamber inancı öğretiminin mahiyeti, bu süreçte din eğitimi politika ve uygulamalarının peygamber inancı özelinde öğretim programları ve ders kitaplarındaki etkisinin tespiti (s. 24) şeklinde açıklanmıştır. Çalışmada doküman inceleme, literatür tarama yöntemleri kullanılmıştır. Elde edile verilerin değerlendirilmesinde ise içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. (s. 24) Araştırma sürecinde Cumhuriyetten günümüze peygamber inancını konu edinen öğretim programları, ders kitapları ve ilgili literatüre dair kaynaklar olmak üzere üç tür veri kaynağı kullanılmıştır. Bu çerçevede Cumhuriyet döneminde ilk ve ortaöğretim kapsamında din dersleri, imam hatip dersleri ve seçmeli Temel Dini Bilgiler dersi müfredat programlarının tamamı, bu programlara göre hazırlanan ve peygamber inancı konusunu içeren ders kitapları incelenmiştir. (s. 25) Ders kitapları incelenirken ilk önce araştırmaya konu olan ders kitaplarının isimleri kronolojik olarak tablolarla gösterilmiştir. Ardından söz konusu ders kitaplarının peygamber inancı ile ilgili bölümleri; müfredat programları ile uyum il ve anlatım özellikleri, biçim ve görsel düzen özellikleri, içerik özellikleri açısından tahlil edilmiştir. (s. 27) Araştırmanın kapsamı Cumhuriyetten günümüze ilke ve ortaöğretimde peygamber inancı konusu ile sınırlandırılmıştır. (s. 27)

Birinci bölüm, *Din Dersleri Öğretim/Müfredat Programları ve Ders Kitaplarında Peygamber İnancı Öğretimi* (s. 33-231) başlığını taşımaktadır. Üç alt başlıktan oluşan bölümde ilk olarak Cumhuriyetten günümüze peygamber inancı öğretimi konu edinen ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki din dersleri müfredat programları, sonrasında peygamber inancı öğretimine yer veren din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kitapları kronolojik olarak analiz edilmiştir. Bölümde son olarak peygamber inancı öğretimine yer veren din dersi kitaplarının ilgili bölümleri; “müfredat ile uyum”, “dil ve anlatım özellikleri”, “biçim ve görsel düzen özellikleri” ve “metin özellikleri” açısından ele alınıp değerlendirilmiştir.

Yazar tarafından Cumhuriyetin ilanından bugüne din dersleri özelinde peygamber inancını konu edinen öğretim programları incelendiğinde, ilgili programların dönüşümü, gelişimi, değişimi ve güncellenmesi açısından dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek bazı tarihlerin olduğu ifade edilmektedir. Örneğin 1982 yılı, en önemli kırılma noktalarından biridir. Bu yıl ile birlikte hayata geçirilen bazı anayasal düzenlemeler neticesinde din derslerinin serencamı derinden etkilenmiştir. (s. 39) Yazarın bir diğer tespiti, Cumhuriyetten günümüze din dersi kitaplarının ve peygamber inancı öğretimi konu edinen bölümlerin muhteva gelişimi dikkate alındığında her yönden istikrarlı şekilde artan bir kaliteden bahsedilebileceği yönündedir. Yazar, istikrarlı kalite artışın; değişen eğitim-öğretim anlayışı, öğretmen ve öğrenci profili, eğitim-siyaset anlayışı ilişkisi, teknolojik imkânların getirdiği avantajlar gibi birçok parametreye bağlamaktadır. Ayrıca yazara göre, din eğitimine olan bakış ve ihtiyaç ders kitaplarının muhtevasının şekillenmesinde en önemli etken görünmektedir. (s. 111)

Eserde *İmam Hatip Öğretim/Müfredat Programları ve Ders Kitaplarında Peygamber İnancı Öğretimi* adının verildiği ikinci bölümde (s. 235-321) İmam- Hatip okullarının peygamber inancı öğretimi bağlamında öğretim/müfredat programları, peygamber inancı öğretimine yer veren imam hatip ders kitapları son olarak imam hatip ders kitaplarının peygamber inancı öğretimine yer veren ilgili bölümleri “müfredat ile uyum”, “dil ve anlatım özellikleri” gibi kriterler kapsamında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Tevhid-i Tedrisat kanunun yürürlüğe girmesiyle medreselerin kapatılması İmam-Hatip Mekteplerinin teşekkülünün ilk aşamasıdır. Fakat 1950’li yıllara kadar İmam-Hatip okullarının

gerek programları gerekse mezunlarının nitelikleri açısından problemlerine kalıcı çözümler getirilememiştir. 1950'li yılların başından itibaren dönemin siyasi iktidarının değişmesi genel olarak din öğretimi alanında özel olarak da İmam-Hatip okulları adında olumlu gelişmelerin yaşanmasına vesile olmuştur. (s. 240) İlk kez 1959 öğretim programı ile imam hatip okullarında okutulan ve peygamber inancı ile ilgili bahisleri ele alan ders kitaplarının isimleri, öğretim programlarında yer almaya başlamıştır. (s. 253) Yazarın tespitlerine göre İmam-Hatip okullarının ilk kurulduğu yıllarda okutulan ders kitapları ilerleyen zamanla birlikte öğretim programlarıyla uygun hale gelmiş, (s. 264) biçim ve görsel düzen özellikleri açısından derinleşip zenginleşmiştir. (s. 270)

Kitabın üçüncü bölümü *Seçmeli Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim/Müfredat Programları ve Ders Kitaplarında Peygamber İnanç Öğretimi* (s. 325-377) başlığı ile adlandırılmıştır. Bu bölüm seçmeli Temel Dini Bilgiler dersinin müfredat programlarında, peygamber inancı öğretimi analiz ederek başlamıştır. Daha sonra peygamber inancı öğretimine yer veren seçmeli Temel Dini Bilgiler ders kitapları değerlendirilmiş son olarak ders kitaplarının ilgili bölümleri “biçim ve görsel düzen özellikleri”, “metin özellikleri” gibi birtakım kriterler üzerinden kronolojik olarak analiz edilmiştir. Yazar; diğer seçmeli derslerden Hz. Muhammed’in Hayatı ve Kur’an-ı Kerim derslerini, peygamber inancı ile bağlantılı anlatımlara yer vermedikleri gerekçesiyle değerlendirmeye almadığını belirtmiştir. (s. 325)

İlk kez 2012 yılında yayımlanan programla birlikte Temel Dini Bilgiler ders kitapları da basılmış; ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu ve ortaöğretim düzeylerinde okutulmaya başlanmıştır. (s. 334) Peygamber inancı ile ilgili konuları aktaran ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler dersi ders kitapları 2017 yılında, Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler dersi ders kitapları ise 2018 yılında güncellenmiştir. (s. 335) Yazar tarafından Temel Dini Bilgiler ders kitaplarının tamamının müfredat programı ile tam uyumlu olarak hazırlandığı, (s. 339) peygamber inancı ile ilgili bölümünün üslup ve dil özellikleri bakımından pedagojik ilkelere uygun ve başarılı olduğu (s. 340) tespit edilmiştir.

Yazar; *Sonuç ve Öneriler* (s. 379-414) kısmında ele aldığı konuyu ana hatlarıyla özetlemiş, Cumhuriyetten günümüze peygamber inancı öğretimi kapsamında ilköğretim ve ortaöğretim, İmam-Hatip ortaokul/lise ve seçmeli Temel Dini Bilgiler öğretim programlarının eğitim felsefesini ve anlayışını tespit etmiştir. Yazar, *öneriler* bölümünde ise peygamber inancı öğretimi bağlamında öğretim programları ve ders kitapları noktasında on bir öneri sunmuştur. Yazara göre Cumhuriyetten günümüze peygamber inancı öğretimini konu edinen ilköğretim ve ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, imam-hatip dersleri ve seçmeli Temel Dini Bilgiler derslerinin öğretim programlarında amaç, kazanım ve değerlendirme noktasında yükselen bir seviye söz konusudur. Aynı gelişme ders kitaplarının dil ve anlatım özellikleri, biçim ve görsel düzen özellikleri, görsel materyal kullanımı açısından da söz konusudur. Dolayısıyla yeni hazırlanacak programlarda bu istikrarın devam ettirilmesi yazarın tavsiyeleri arasındadır. (s. 413) Programların içeriğinin öğretmen merkezli anlayıştan öğrenci merkezli ve yapılandırmacı bir anlayışa doğru değiştiğini tespit eden yazar, bu durumun öğrencinin öğrenme sürecine daha aktif katılması anlamında geldiğini ifade etmektedir. Yazar, bu yapının hazırlanacak yeni programlarda da gözetilmesini önermektedir. (s. 413) bununla birlikte yazar, bazı hatalı kavram izahlarının devam ettiğini, bunların düzeltilmesini tavsiye etmektedir. Yazara göre “resul” ve “nebi” kavramlarının tanımları bunun bir örneğidir. (s. 414)

Kitap *Ekler* bölümü ile sona ermektedir. (s. 417-444) İki ekten oluşan bu bölümün ilk ekinde, Cumhuriyet dönemi peygamber inancı öğretimini konu edinen müfredat programları ve ders kitaplarının toplu listesi sunulmuştur. İkinci ekte ise Cumhuriyet döneminde peygamber inancı öğretimine yer veren öğretim programlı ve ders kitaplarına dair bazı görseller yer almaktadır.

İncelemeye konu olan bu kitap, ilgili literatür tarandığında Türkiye’de din eğitimi sahasına önemli bir katkı sağlayacaktır. Eser sade ve anlaşılır bir dile sahiptir. Cumhuriyetten günümüze ilk ve ortaöğretimde peygamber inancını inceleyen eser oldukça kapsamlıdır. İncelenen program ve kitaplara bakıldığında yazarın peygamber inancı öğretimini konu edinen toplam otuz program ve altmış üç ders kitabını inceldiği görülmektedir. Bu program ve ders kitaplarının kronolojik bir sıra ile incelenmesi ise okuyucuya tarihsel gelişimi sunması açısından oldukça değerlidir. Cumhuriyetten günümüze kadar öğretim süreçlerini kronolojik olarak takip eden yazar, peygamber inancı öğretiminin ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde müfredat programları ve kitap analizleri yapmıştır. Eserin bu anlamda bundan sonra yapılacak çalışmalara ilham kaynağı olacağı söylenebilir. Yazarın izlediği yöntemle Allah inancı, ahiret inancı, kaza ve kader inancı öğretimi gibi konuların da çalışılması gerektiği düşünülebilir.

Kuşkusuz hiçbir eser kusursuz değildir, bu anlamda eserin geliştirilebilecek yönleri de bulunmaktadır. Küçük ancak önemli bir eksiklik eserde yazar hakkında bilgi verilmemesidir. Elbette bu durum yayınevinin de sorumluluğu altındadır. Bir başka husus ise eserin sonuç ve öneriler bölümünde yer alan tekrarlardır. Örneğin birinci bölümde “2000 yılına gelindiğinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ...” şeklinde başlayan paragraf, (s. 24) sonuç ve öneriler bölümünde birkaç kelime farklılığı dışında yaklaşık yedi satır tekrar edilmiştir. (s. 385) Benzer şekilde ikinci bölümde “İmam Hatip Okulları ...” şeklinde başlayan paragraf (s. 242-243) sonuç ve öneriler bölümünde yaklaşık on bir satır hiçbir değişiklik yapılmadan tekrar edilmiştir. (s. 392) Bu tekrarlar yerine sonuç ve öneriler bölümünde daha fazla tartışma ve değerlendirmelere yer verilebilirdi.

Her hâlükârda incelediğimiz bu eser literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Din eğitimi sahasında çalışmalar yapanlar ve özel olarak Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde peygamber inancı öğretimi bağlamında hangi çalışmalar yapıldığı, öğrencilere hangi konularla ilgili bilgiler verildiği hakkında malumat sahibi olmak isteyenler için söz konusu eserin bir başvuru kaynağı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Gürel, Ramazan. *Cumhuriyetten Günümüze İlk Ve Ortaöğretimde Peygamber İnancı Öğretimi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 10. Baskı, 2020.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Peygamber”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/257-262. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.